

DOI: 10.32347/2076-815x.2022.79.420-433

УДК 711+72.01

д. арх., доцент **Третяк Ю.В.**,

tretiak.iuv@knuba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-7537-5929

д. арх., професор **Тімохін В.О.**,

timokhin.vo@knuba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-0559-4384

д. арх., професор **Шебек Н.М.**,

shebek.nm@knuba.edu.ua, ORCID: 0000-0001-6038-3945,

Третяк М.Е.,

tretiak.me@knuba.edu.ua, ORCID:0000-0002-0858-6443,

Київський національний університет будівництва і архітектури

ПРОБЛЕМИ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто проблему ревіталізації середовища сільських поселень України, яка посідає одне з провідних місць у процесі переходу держави до сталого розвитку. Проведено аналіз стратегічних документів міжнародного та державного рівнів, що визначають цілі трансформацій усіх сфер життєдіяльності країни; розглянуто різні аспекти розуміння процесу розвитку сільських поселень в Україні на сьогоднішній день, зокрема на основі стратегії сталого розвитку. Результати дослідження теоретичних джерел та практики проектування сільських поселень дозволили встановити низку ознак, що характеризують процес формування збалансованого, а отже – гармонійного середовища населених пунктів, розміщених на сільських територіях, а також систематизувати та визначити перспективні напрямки їх ревіталізації на основі сталого розвитку.

Ключові слова: сільські поселення; сталий розвиток; ревіталізація; містобудування; систематизація; генеральні плани поселень.

Постановка проблеми. Процес історичного виникнення, розвитку і стагнації поселень на територіях різних держав Європи та Америки на протязі багатьох століть займав видатні уми давніх епох і сучасності. Наразі відомо, що проблеми в сфері забезпечення людства продуктами харчування поширюються у загальносвітовому масштабі й у майбутньому стануть ще більш загостреними, отже, розвиток агропромислового комплексу на сільськогосподарських територіях набуває величезного значення. З іншого боку, мегаполіси і великі міста мають тенденцію до територіального розширення і поглинають довколишні населені пункти, що на сьогодні привело до порушення балансу в господарській, соціально-культурній та побутовій діяльності поселень.

Економічний чинник життєдіяльності людини у середовищі виходить на перший план, сільськогосподарська техніка вдосконалюється, що приводить до скорочення кількості робочих місць в даній сфері та відтоку працездатного населення у великі міста та закордон.

Сьогодні Україна робить перші кроки до сталого розвитку. Значної ваги на цьому етапі набуває розбудова – оновлення, модернізація, ревіталізація – сільських територій та поселень, які займають близько 63,5 % території країни, та зокрема, їх функціонально-планувальної структури і просторової організації.

Наразі задачі сталого розвитку України, що ґрунтуються на керівних принципах відповідної міжнародної стратегії, спрямовані на формування нової світоглядної парадигми – досягнення оптимального балансу між економічною, соціальною та екологічною складовою розвитку держави. Чільними напрямками стратегічного бачення сталого розвитку України виступають подолання дисбалансу в економічній, екологічній та соціальній сфері, децентралізація влади та гармонійне поєднання національних й місцевих інтересів, а також збереження національних культурних цінностей і традицій [1]. Отже, дослідження сучасних та світових тенденцій сталого розвитку мають стати підґрунтям для ревіталізації сільських поселень та вирішення нагальних проблем сільських територій в контексті адміністративно-територіального реформування України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-економічний та демографічний аспекти розбудови територіальної мережі сільських поселень досить повно відображено у працях українських вчених, які детально досліджують ефективність економічних перетворень у селах у зв'язку із реформуванням земельних відносин та розвитком нових організаційно-правових форм господарювання, а також вдосконаленням їх соціальної інфраструктури. Поштовхом для опрацювання теоретичних питань у цій галузі виступають структурні та функціональні зрушення, що обумовлені адміністративно-територіальними реформами останніх років, які всебічно впливають на трансформацію поселенських структур та їх життєстійкість [2]. Такими стратегічними документами, на яких будувалося інституційне підґрунтя децентралізаційних трансформацій в Україні протягом останніх п'яти років, можна назвати Стратегію збалансованого розвитку ЄС, ухваленою Європейською Радою у 2006 році та Стратегію сталого розвитку України до 2030 р., проект 2017 року [1].

Окремі питання сталого розвитку сільських територій України опрацьовано вченими-економістами В.В. Борщевським, М.Ф. Кропивко та іншими [3]. У подібних та інших напрямках багато років розвивалися та продовжуються дослідження у сфері архітектури і містобудування, серед яких

чільне місце займають фундаментальні праці таких відомих вчених-теоретиків містобудування, як В.О. Тімохін [4, 9], І.О. Фомін, Ю.М. Білоконь [5], М.М. Габрель [6]. Проблеми розвитку локальних систем розселення об'єднаних територіальних громад розглядалися в наукових роботах В.О. Яценка [7], а питання формування архітектурно-планувальної організації сільських територій і поселень з туристично-рекреаційними функціями висвітлено в роботах Л. О. Чижевської [8]. Певні методологічні, типологічні, економ-географічні, екологічні та культурологічні аспекти розвитку систем та об'єктів розселення, на які можна спиратися в процесі дослідження процесу трансформацій та модернізації сучасних сільських поселень в Україні, знайшли своє відображення у наукових працях широкого ряду українських вчених, а саме: Т.Ф. Панченко, Ю.М. Палехи, В.М. Вадімова, Н.М. Шебек [9], Г.О. Осиченко, В.О. Огоньок [10], А.В. Степанюка [11], Н.П. Савчак [12], О. Сільник [13], Л.Б. Гнесь [14] та інших.

Метою публікації є теоретичне опрацювання більш, ніж десятилітнього досвіду проектування генеральних планів сільських поселень Київської, Дніпропетровської, Сумської областей з метою подальшого виявлення закономірностей та встановлення принципів ревіталізації сільських поселень на засадах сталого розвитку, що допоможе прогнозувати майбутні трансформації їх структури, а також сприятиме удосконаленню архітектурно-планувальної та просторової організації.

Основна частина. В останні роки все більше вітчизняних та закордонних науковців та практиків з різних галузей знань піднімають у своїх роботах проблематику реабілітації сільських поселень, до типологічних ланок яких можна віднести також хутори, слободи, лісництва тощо, а загалом – місць локалізації населення, яке може бути зайнятим як у сільському господарстві, так і у несільськогосподарських сферах життєдіяльності [15].

Після того, як у 2018 р. втратив чинність ДБН Б.2.4-1-94 "Планування і забудова сільських поселень", де було розтлумачено поняття сільського населеного пункту (сільського поселення) як "єдиного компактного місця проживання людей, зайнятих переважно в сільському господарстві та інших територіально розосереджених галузях, забезпечене об'єктами соціального та виробничого призначення", питання систематизації поселень сільського типу не були широко розглянутими в роботах вчених-містобудівників. Також не було проведено теоретичного аналізу досить широкого проектного досвіду останніх десятиліть у цій сфері.

Наразі існуюча систематика сільських поселень спирається на певні ознаки соціально-економічного характеру, а саме: кількість населення (людність) та власних господарських "дворів"; характер занять мешканців;

функціональне спрямування виробництва, а також враховує специфічні містобудівні ознаки, такі, як розміщення відповідно до існуючих урбанізованих чи ландшафтних систем, забезпеченість закладами культурно-соціального призначення; наявність та ступінь благоустрою громадського центру; стан вулично-дорожньої мережі та інше. На сьогодні типологічна невизначеність вимог до розбудови (модернізації, ревіталізації) середовища сільських поселень не може не відобразитися на процесі проектування їх генеральних планів в частинах, які передбачені Проектом ДБН "Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні", що готується на заміну низки діючих будівельних норм з метою удосконалити склад та зміст комплексних планів територій територіальних громад, генеральних планів населених пунктів, детальних планів територій, планів зонування територій [16].

Дослідження і аналіз ряду стратегічних документів європейського та вітчизняного рівня надало можливість стверджувати, що серед багатьох завдань та цілей надзвичайно важливе місце посідає Операційна мета 4.3 "Зробити міста та населені пункти інклюзивними, безпечними, життєстійкими і збалансованими" [1, с. 15]. Досягнення кожної з цих провідних характеристик можна розглядати як стратегічно важливий напрямок оновлення середовища сільських поселень, які повинні комплексно відображатися в розробленій системі реалізації даних цілей і завдань.

Дослідження, що були проведені в процесі проектування генеральних планів ряду сільських поселень Київської, Дніпропетровської, Сумської областей та АР Крим, а також подальший аналіз результатів проектування і теоретичних джерел у сфері містобудування надали можливість визначити ряд характерних ознак – критеріїв, відповідно до яких можна оцінювати успішність процесу ревіталізації сільських населених пунктів. До ряду таких можна віднести здатність залучати для потреб сільського розвитку місцеві людські, матеріальні та фінансові ресурси й можливості, не використані до цього часу (принцип інклюзивності). В українських поселеннях такий невикористаний потенціал може реалізуватися у формі самоорганізації сільських територіальних громад та сільського бізнесу для вирішення локальних соціально-економічних та демографічних проблем [2]. Логічним і не менш важливим результатом подібної інклюзивної поселенської активності стануть модернізація дорожньо-транспортної мережі для сполучення селищ і міст, створення логістичних систем та іншої необхідної інфраструктури, якої вкрай не вистачає сьогодні на більшості сільських територій держави.

Так, наприклад, в с. Карапиші Обухівського р-ну Київської області вдала транспортна схема з наявністю залізничного сполучення, а також високопродуктивні земельні ресурси є запорукою успішного розвитку

сільськогосподарського виробництва (свиноферма, ковбасний цех, рослинний розплідник, теплиці) та перетворення цього поселення на агропромисловий центр обласного значення (рис. 1). Село Гнилиця Краснопільського району Сумської області має перспективне розширення низки існуючих водоймищ з метою розвитку рибного господарства, а також використання цінного місцевого ландшафту в ролі рекреаційних територій обласного значення (рис. 2).

В с. Юхні Обухівського району Київської області наявність унікального природного ландшафту, що включає озеленені пагорби й долини з перепадом висот до 100 м та ряд водних об'єктів, надає можливість розвивати курортно-рекреаційну діяльність та розміщувати рибодобуванні підприємства. Відповідно до свого територіального розміщення та природних властивостей с. Юхні може стати місцем проведення етнічних фестивалей, ярмарок, а в перспективі – бути туристичним та еко-рекреаційним центром обласного значення, враховуючи невелику (105 км) відстань до м. Києва (рис. 3).

Генеральний план с. Спаське Новомосковського району Дніпропетровської області розроблявся, враховуючи можливість перспективного використання мальовничого ландшафту пойми р. Кільчень в ролі зони відпочинку як для місцевих мешканців, так і для жителів м. Дніпро та м. Новомосковськ. Наявність швидкого (20 хвилин) сполучення автомобільними шляхами територіального значення з довколишніми великими містами надає можливість для перспективного розміщення в с. Спаське наукомісткого ІТ-виробництва, технопарків тощо (рис. 4).

Рис. 1. Генеральний план с. Карапиші Обухівського р-ну Київської обл., арх. Третяк М.Е., Новохатня Ю.В., 2013 р.

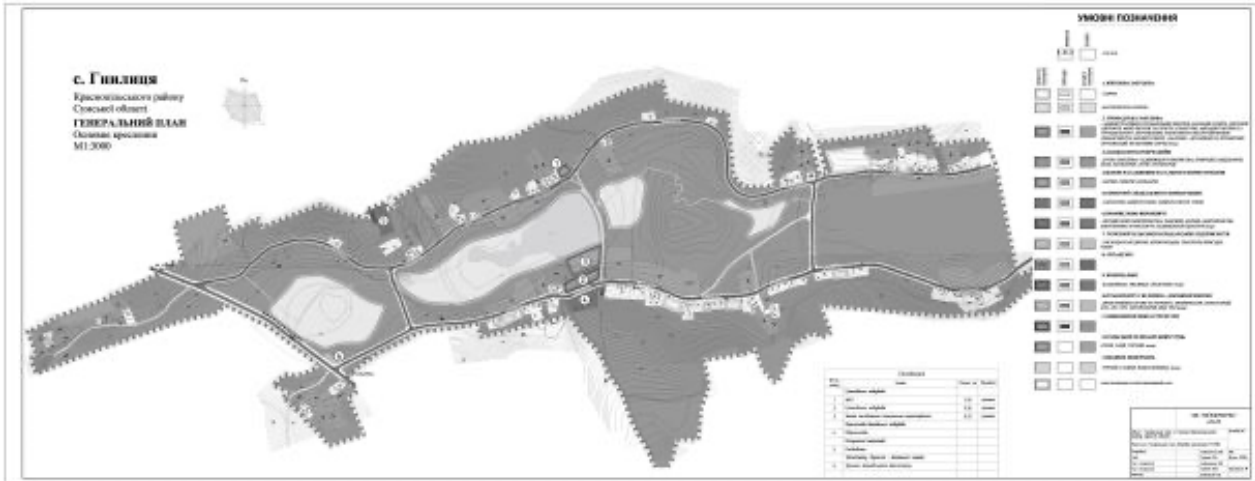

Рис. 2. Генеральний план с. Гнилиця Краснопільського району Сумської області, арх. Третяк М.Е., Новохатня Ю.В., 2020 р.

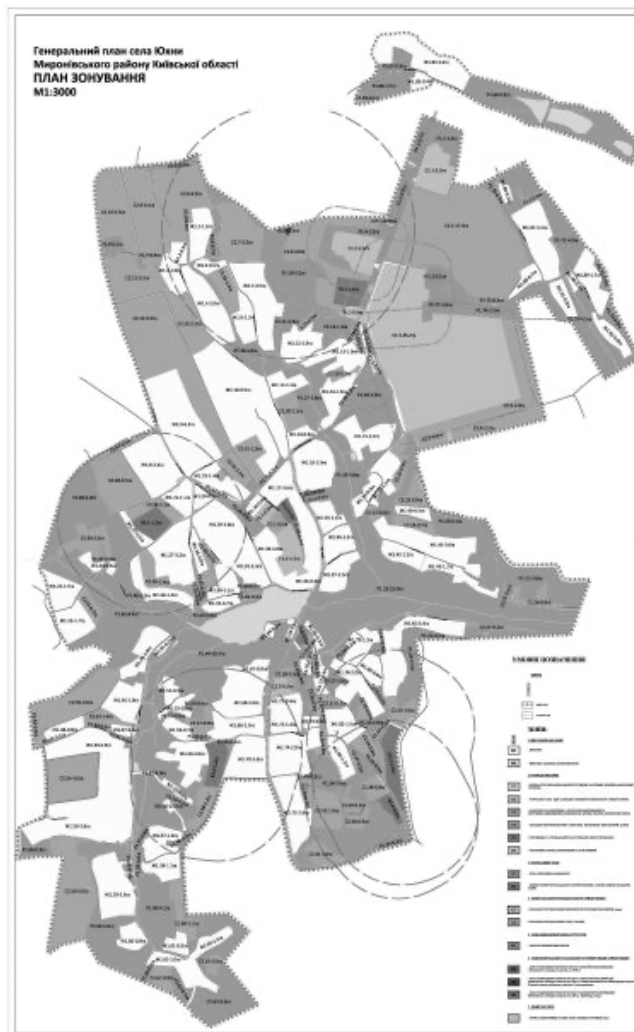

Рис. 3. Генеральний план с. Юхні Обухівського р-ну Київської обл., арх. Третяк М.Е., Новохатня Ю.В., 2013 р.

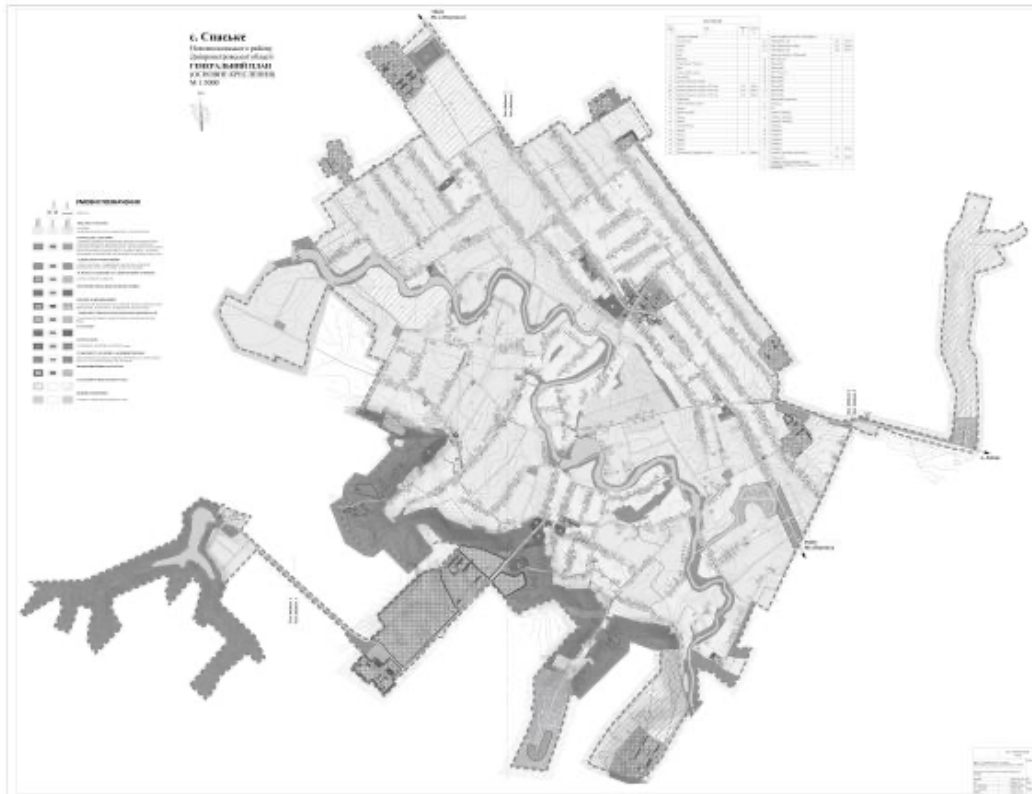

Рис. 4. Генеральний план с. Спаське Новомосковського району Дніпропетровської обл., арх. Третяк М.Е., Новохатня Ю.В., 2020 р.

Проект генерального плану с. Хащеве Новомосковського району Дніпропетровської області демонструє вдалу транспортну схему сполучення селища з містами Дніпро та Новомосковськ, а також наявність унікального природного ландшафту, який інтенсивно використовувався ще з часів СРСР. Наявність існуючих баз відпочинку у заплаві р. Самара, які наразі частково реконструйовані, та швидкого сполучення з довколишніми великими містами дозволяють визначити перспективний напрямок розвитку інклюзивної активності с. Хащеве як курортного поселення, з розміщенням на його територіях, наприклад, готелів типу "відпочинок вихідного дня" (рис. 5).

Селище Морське (Автономна Республіка Крим) має усі ознаки курортного містечка з узбережними пляжними територіями, що тягнуться на 5,5 км та можуть прийняти до 10 тис. відпочиваючих. Незважаючи на сьогоденну незатребуваність існуючої бази селища з причини складної соціально-політичної та економічної ситуації, що склалася в регіоні, пріоритетним напрямком функціонування місцевого виробництва й перспективної інклюзивної поселенської активності можна вважати курортно-туристичну та виноробну діяльність. Першорядними фокусами тяжіння культурно-туристичної діяльності для поселення виступає замок Чобан-Куле і пам'ятка археології – стоянка бронзової доби та конярська ферма, які розміщуються у межі селища (рис. 6).

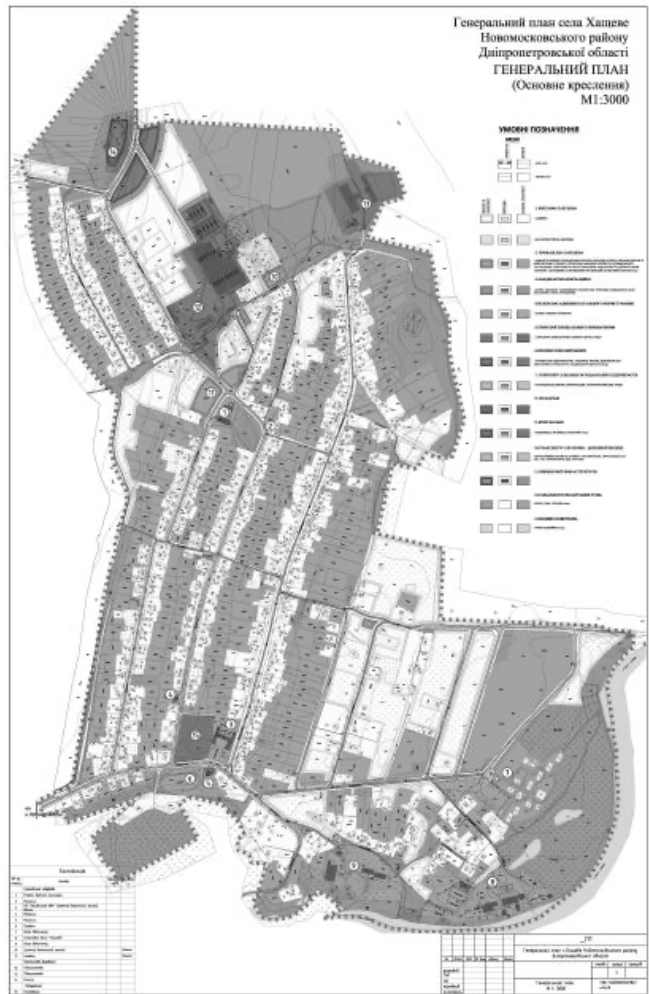

Рис. 5. Генеральний план с. Хашево Новомосковського району Дніпропетровської обл., арх. Третяк М.Е., Новохатня Ю.В., 2020 р.

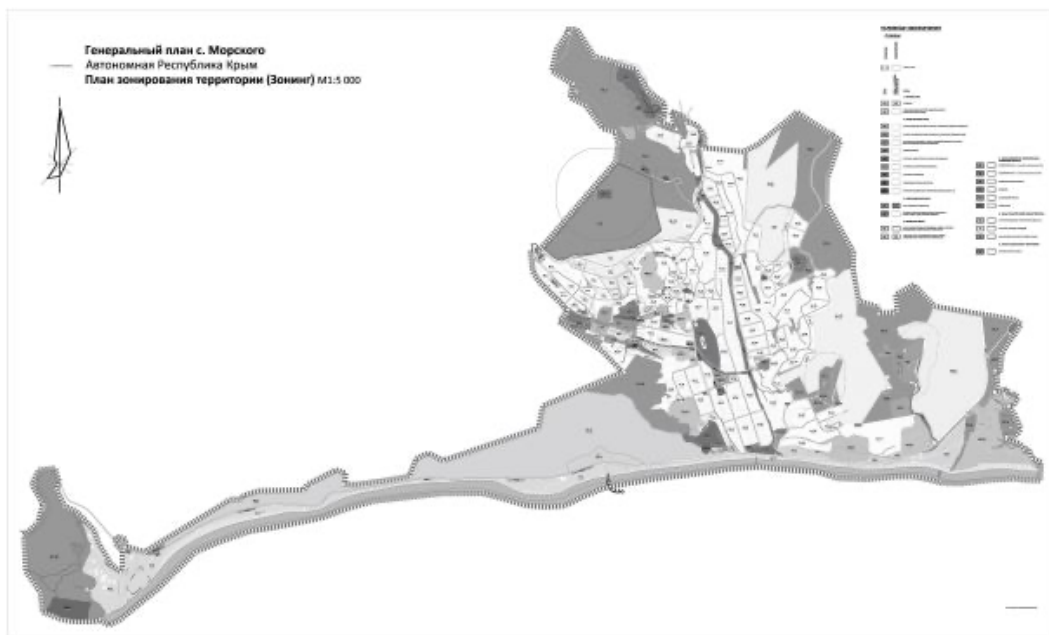

Рис. 6. Генеральний план с. Морське, АРК, арх. Третяк М.Е., Новохатня Ю.В., 2014 р.

Не менш важливими критеріями виступають безпечність та життєстійкість поселень на сільських територіях, які також враховуються в процесі підготовки проектної документації. Безпечність досягається шляхом вибору раціональної функціонально-планувальної структури, оптимального балансу площ територій різного призначення, а також врахування вимог техногенної, природної, санітарно-гігієнічної безпеки та запобігання надзвичайним ситуаціям (рис. 1 –6). Відповідно критерію життєстійкості селища характеризуються за людністю (кількістю населення), від коливання якої значною мірою залежить структурно-функціональна діяльність поселення, рівновага між її державним і місцевим рівнем, а також успішність процесу об'єднання та діяльності місцевих територіальних громад. Так, наприклад, негативним прикладом є об'єднання економічно слабких та малолюдних громад з недостатнім потенціалом розвитку, що робить ефект об'єднання малоєфективним в економічному та соціальному значенні.

Висновки. Дослідження нормативної бази, діючих державних документів, наукових праць та проектної практики формування сучасного середовища сільських поселень закордоном і в Україні дозволили виявити особливі закономірності у даній сфері. Встановлено, що на шляху ревіталізації містобудівного, соціального, економічного й культурного середовища сільських поселень на засадах сталого розвитку зберігається достатня кількість обмежень і ризиків, глибокий аналіз яких в майбутньому беззастережно приведе до гармонізації середовища сільських територій і поселень різного розміру і спрямування. Виявлено можливі перспективні напрямки розвитку функціональної спрямованості (спеціалізації) виробництва сільських поселень в Україні: логістика; рослинництво й тваринництво; харчова промисловість; туризм – екологічний та етнічний; рекреація і оздоровлення; наукомістке інноваційне виробництво тощо.

Спираючись на багатofакторний аналіз ресурсів та спеціалізацію можна стверджувати, що сільські поселення бувають монопрофільними чи поліпрофільними та час від часу переживають періоди інтенсивного та екстенсивного розвитку. Урахування їх індивідуальних особливостей сприятиме прогнозуванню і регулюванню міграційних потоків населення в регіонах України, позитивно впливатиме на поліпшення демографічних, економічних та екологічних індикаторів сталого розвитку сільських населених пунктів та громад.

Список джерел

1. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Проект – 2017. – Київ, 2017. 112 с.

2. Заяць Т.А. *Розвиток сільських поселень України в умовах децентралізації: можливості та ризики*. Demography and Social Economy, 2017, № 3 (31): 48–60.
3. Борщевський В.В. *Розвиток сільських територій в контексті реалізації євро інтеграційної політики України*. [Електронний ресурс]. Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. 2013, №1. Режим доступу: <http://jprfd.donnu.edu.ua/article/view/1820/1853> (Дата звернення 11.02.2022)
4. Тімохін В.О. *Архітектура міського розвитку. 7 книг з теорії містобудування*. Київ: КНУБА, 2008. 629 с.
5. Білоконь Ю.М. *Регіональне планування (теорія і практика)*. К.: Логос, 2003. 246 с.
6. Габрель М.М. *Просторова організація містобудівних систем / НАН України, Ін-т регіональних досліджень*. Київ: А.С.С., 2004. 395 с.
7. Яценко В.О. *Містобудівні основи розвитку локальних систем розселення об'єднаних територіальних громад*. Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. доктора арх. К.: КНУБА, 2021. 40 с.
8. Чижевська Л.О. *Принципи архітектурно-планувальної організації сільських територій і поселень з туристично-рекреаційними функціями*. Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. арх. К.: КНУБА, 2021. 26 с.
9. Shebek N., Timokhin V., Tretiak Y., Kolmakov I., Olkhovets O. (2020). *Sustainable development and harmonization of the architectural environment of cities*. E3S Web of Conferences, **166**, 09001 DOI: 10.1051/e3sconf/202016609001
10. Огоньок В.О. *Архітектурно-планувальна реорганізація та розвиток соціальної інфраструктури сільських поселень в умовах інтенсивних трансформацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. арх.* - Львів: Львівська Політехніка, 2013. - 26 с.
11. Степанюк А.В. *Архітектурно-планувальна реконструкція центральних сіл первинної системи розселення (на прикладі Львівської області)*. Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. арх. - Львів: Львівська Політехніка, 2011. - 26 с.
12. Савчак Н.П. *Сучасні проблеми формування дизайну архітектурного середовища сільських поселень*. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2014. № 793. С. 107–110.
13. Сільник О., Сільник Р. *Особливості розвитку сільських поселень Західної України під впливом урбанізованих просторів* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1171371.pdf> <https://doi.org/10.31734/architecture2020.21.084>. (Дата звернення 11.02.2022).

14. Гнесь Л.Б. *Проблеми розпланування сельбищних територій сільських поселень у сучасних ринкових умовах. Досвід та перспективи розвитку міст України теорія і практика прийняття містобудівних рішень: наук.-техн. збірник*. 2012. Діпромісто. № 22. С. 222–232

15. Ілляш І.Д., Ткач Д.В. *Соціально-економічний розвиток поселень агропромислового регіону в умовах трансформації суспільства*. Тернопіль: Астон, 2013. 204 с.

16. ДБН Б.2.2.-12:2019 *Планування і забудова територій*. Видання офіційне. Мінрегіон України. 177 с.

доктор архітектури, доцент **Третяк Ю.В.**,
доктор архітектури, професор **Тимохин В.А.**,
доктор архітектури, професор **Шебек Н.Н.**, **Третяк М.Э.**,
Київський національний університет будівництва і архітектури.

ПРОБЛЕМЫ РЕВИТАЛИЗАЦИИ СЕЛЬСКИХ ПОСЕЛЕНИЙ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрена проблема ревитализации среды сельских поселений Украины, которая занимает одно из важных мест в процессе перехода государства к устойчивому развитию. Проведен анализ стратегических документов международного и государственного уровней, определяющих цели трансформаций всех сфер жизнедеятельности страны; рассмотрены различные аспекты понимания процесса развития сельских поселений в Украине на сегодняшний день, в частности, на основе стратегии устойчивого развития. Результаты исследования теоретических источников и практики проектирования сельских поселений позволили установить ряд признаков, характеризующих процесс формирования сбалансированной, а значит - гармоничной, среды населенных пунктов, размещенных на сельских территориях, а также систематизировать и определить перспективные направления их ревитализации на основе устойчивого развития.

Ключевые слова: сельские поселения; устойчивое развитие; ревитализация; градостроение; систематизация; генеральные планы поселений.

Doctor of Architecture, associate Professor **Yuliia Tretiak**,
Doctor of Architecture, Professor **Viktor Timokhin**,
Doctor of Architecture, Professor **Nadiia Shebek**,
Architect **Maxim Tretiak**,
Kyiv National University of Construction and Architecture.

PROBLEMS OF THE REVITALIZATION OF RURAL SETTLEMENTS IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The authors of the article considered the problem of the revitalization of the environment of rural settlements of Ukraine, which occupies one of the leading places in the process of transition of the state to sustainable development. Today, Ukraine is taking the first steps in the transition period to sustainable development, and at this stage, the development - renewal, modernization, revitalization - of rural areas and settlements, which occupy about 63.5% of the country's territory, is gaining significant importance.

The authors analyzed the strategic documents of the international and state levels, which determine the goals of transformation of all spheres of life of the country. Various aspects of understanding the process of development of rural settlements in Ukraine today are considered, in particular, based on the strategy of sustainable development. The paper highlights the results of theoretical elaboration of more than ten years of experience in designing master plans of rural settlements of Kyiv, Dnipropetrovsk, Sumy regions, to further identify patterns and establish principles of the revitalization of rural settlements based on sustainable development. This will help to predict future transformations of their structure, as well as to form the architectural planning and spatial organization of settlements.

The results of the study of theoretical sources and practice of designing rural settlements allowed us to identify several features that characterize the process of formation of a balanced and harmonious environment of settlements located in rural areas, as well as to systematize and determine the promising directions of their revitalization based on sustainable development. The authors establish the types of functional orientation (specialization) of rural settlements production in Ukraine: logistics; crop and livestock production; Food Industry; tourism - ecological and ethnic; recreation and rehabilitation; science-intensive innovative production, etc. Multifactor analysis of resources and defined specialization of production provides an opportunity to divide rural settlements into "promising" and "unpromising", and according to development options promising settlements in the direction of a certain "specialization" to divide into mono-profile and multi-profile.

Keywords: rural settlements; sustainable development; revitalization; urban planning; systematization; settlement master plans.

REFERENCES

1. Strategy of sustainable development of Ukraine until 2030. Project - 2017. [Strategiya stalogo rozvy`tku Ukrayiny` do 2030 roku. Proekt – 2017] - Kyiv, 2017. 112 p. {in Ukrainian}.
2. Zaiats T.A. Development of rural settlements of Ukraine in the conditions of decentralization: opportunities and risks. Demography and Social Economy. [Rozvy`tok sil`s`ky`x poselen` Ukrayiny` v umovax decentralizaciyi: mozhly`vosti ta ry`zy`ky`]. 2017, № 3 (31): 48–60. {in Ukrainian}.
3. Borshchevsky V.V. Rural development in the context of Ukraine's European integration policy. [Electronic resource]. Problems of development of foreign economic relations and attraction of foreign investments: regional aspect. [Rozvy`tok sil`s`ky`x tery`torij v konteksti realizaciyi yevro integracijnoyi polity`ky` Ukrayiny`]. 2013. №1. Access mode: <http://jpfrd.donnu.edu.ua/article/view/1820/1853> (Access date 11.02.2022) {in Ukrainian}.
4. Timokhin V.O. (2008). The Architecture of the Town Development. 7 Books on the Theory of Urban Planning. [Arkhitektura mis`koho rozvytku. 7 knyh z teorii mistobuduvannya]. Kyiv: KNUCA. P. 629 {in Ukrainian}.
5. Bilokon Yu.M. (2003). Regional planning (theory and practice). [Regionalne planuvannya (teoriya i praktyka)]. Kyiv: Logos. P. 246. {in Ukrainian}.
6. Gabrel M.M. Spatial organization of urban systems [Prostorova orhanyzatsiya mistobudivnykh system]. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Regional Studies. Kyiv: A.S.S., 2004. 395 p. {in Ukrainian}.
7. Yatsenko V.O. (2021). Urban planning bases of development of the implant systems of розселення of the incorporated territorial communities. [Mistobudivni osnovy rozvytku lokalnykh system rozselennya obyednanykh terytorialnykh hromad]. Abstract of the dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of architecture. Kyiv: KNUCA. P. 40. {in Ukrainian}.
8. Chizhevskaya L.O. Principles of architectural and planning organization of rural areas and settlements with tourist and recreational functions. [Pry`ncy`py` arxitekturno-planoval`noyi organizaciyi sil`s`ky`x tery`torij i poselen` z tury`sty`chno-rekreacijny`my` funkciyamy`]. Abstract of the dissertation on competition of a scientific degree of the Ph.D. of architecture. Kyiv: KNUCA. P. 26. {in Ukrainian}.
9. Shebek N., Timokhin V., Tretiak Y., Kolmakov I., Olkhovets O. (2020). Sustainable development and harmonization of the architectural environment of cit-

ies. E3S Web of Conferences, 166, 09001 DOI: 10.1051 / e3sconf / 202016609001. {in English}

10. Ogonyok V.O. Architectural and planning reorganization and development of social infrastructure of rural settlements in the conditions of intensive transformations. [Arkhitekturno-planuval'na reorhanizatsiya ta rozvytok sotsial'noyi infrastruktury sil's'kykh poselen' v umovakh intensyvnykh transformatsiy]. Abstract of the dissertation on competition of a scientific degree of the Ph.D. of architecture. Lviv: Lviv Polytechnic, 2013. P. 26. {in Ukrainian}.

11. Stepanyuk A.V. Architectural and planning reconstruction of the central villages of the primary settlement system (on the example of Lviv region) [Arkhitekturno-planuval'na rekonstruktsiya tsentral'nykh sil pervynnoyi systemy rozselennya (na prykladi L'vivs'koyi oblasti)]. Abstract of the dissertation on competition of a scientific degree of the Ph.D. of architecture. Lviv: Lviv Polytechnic, 2011. P. 26. {in Ukrainian}.

12. Savchak N.P. Modern problems of formation of design of architectural environment of rural settlements. [Suchasni problemy formuvannya dyzaynu arkhitekturnoho seredovyscha sil's'kykh poselen']. Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". 2014. № 793. S. 107–110. {in Ukrainian}.

13. Silnyk O., Silnyk R. Peculiarities of development of rural settlements of Western Ukraine under the influence of urban spaces. [Osoblyvosti rozvytku sil's'kykh poselen' Zakhidnoyi Ukrayiny pid vplyvom urbanizovanykh prostoriv]. [Electronic resource]. Access mode: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1171371.pdf> <https://doi.org/10.31734/architecture2020.21.084>. (Date of application 11.02.2022). {in Ukrainian}.

14. Gnes L.B. Problems of planning of settlement territories of rural settlements in modern market conditions. [Problemy rozplanuvannya sel'byshchnykh terytoriy sil's'kykh poselen' u suchasnykh rynkovykh umovakh]. Experience and prospects of development of cities of Ukraine theory and practice of making town-planning decisions: scientific and technical. collection. 2012. Dipromisto. № 22. S. 222–232. {in Ukrainian}.

15. Ilyash I.D., Tkach D.V. Socio-economic development of agro-industrial settlements in the conditions of social transformation. [Social'no-ekonomichny`j rozvy`tok poselen` agropromy` slovogo regionu v umovax transformaciyi suspil`stva] Ternopil: Aston, 2013. 204 p. {in Ukrainian}.

16. DBN B.2.2.-12: 2019 Planning and development of territories. Publication of offices [Planuvannya i zabudova tery`torij]. no. Ministry of Regional Development of Ukraine. 177 s. {in Ukrainian}.